

УДК 376:001.895

ЛЮДМИЛА ЧЕРНІЧЕНКО

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

**СТРУКТУРА, КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ЛОГОПЕДІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ
ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ**

У статті розглядається та теоретично обґрунтовується структура готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Розкрито зміст мотиваційно-цільового, когнітивно-операційного, результативно-оціночного та креативного компонентів готовності. Також описано критерії та рівні готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання.

***Ключові слова:** готовність логопедів, компоненти готовності, критерії готовності, інноваційна діяльність.*

Постановка проблеми дослідження. Перед системою вищої професійної освіти стоїть завдання підготовки фахівців, здатних швидко адаптуватися до постійно мінливих інноваційних вимог освітнього процесу, стійко орієнтованих на компетентне рішення професійних завдань, здатних здійснювати в рамках даної професійної діяльності саморегуляцію і саморозвиток, а так само мають позитивну мотивацію до педагогічної логопедичної діяльності.

Успішність інноваційної діяльності передбачає, що логопед усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а

й на особистісному рівні. Однак включення логопеда в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної готовності до інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності розглядалися у працях І. Дичківської, В. Сластьоніна, Л. Подимової, Н. Дуки, С. Воробйової, І. Піскарьової, І. Гавриш В. Бондар, Л. Гренюк, С. Миронової, Н. Назарової, Л. Прядко, Л. Руденко, В. Синьова та ін. Проте у їх дослідженнях існують певні розбіжності у визначенні стану готовності до інноваційної педагогічної діяльності, її компонентів, критеріїв та показників.

Метою нашої статті є теоретичне обґрунтування та виділення компонентів, критеріїв та рівнів готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання.

Виклад основного матеріалу. Результатом професійної підготовки є готовність. Готовність людини до діяльності стала об'єктом дослідження наприкінці XIX століття. Досліджуючи цю проблему, С. Геллерштейн висунув ідею створення професіографії як науки про вивчення професій. У своїх працях він розглядав проблему виникнення умінь у процесі діяльності. Педагог стверджує, що в основі будь-якої діяльності лежить готовність людини до її здійснення [1]. Найчастіше термін "готовність" тлумачать як певну здатність до здійснення діяльності. У контексті підготовки майбутніх педагогів С. Гончаренко [2] дає таке формулювання поняття: професійна готовність студента – це інтегративна особистісна якість і істотна передумова ефективності діяльності після закінчення ВНЗ.

Проблема підготовки логопедів до інноваційної діяльності в першу чергу пов'язана з формуванням готовності до майбутньої професійної діяльності або складної динамічної освіти особистості, що дозволяє певному суб'єкту успішно здійснювати педагогічну діяльність.

Важливим для нашого дослідження є аналіз структури готовності логопедів до інноваційної діяльності. У вітчизняній науці широке визнання отримав підхід до виявлення компонентів готовності, відбитий в роботах Є. Богданова, П. Гальперіна, М. Дяченко, Л. Кандибович, Н. Кузьміна, В. Сластьоніна. [3] На основі досліджень цих вчених ми виділили такі структурні компоненти готовності: мотиваційно-цільовий, когнітивно-операційний, результативно-оціночний та креативний. Ці основні компоненти змісту професійної підготовки майбутніх логопедів взаємопов'язані і взаємозумовлені.

Важливою складовою підготовки майбутнього вчителя є мотиваційно-цільовий компонент. Як зазначає Ю. Пінчук, мета професійної підготовки майбутнього логопеда полягає в тому, щоб підготувати фахівця, який має зацікавленість та позитивне ставлення до логопедичної діяльності, здатний забезпечити організаційну, змістову, методичну складову логопедичного сегменту в єдиному освітньому просторі навчального закладу, об'єднувати зусилля та взаємодію дорослих щодо максимального розвитку дітей, діагностувати і долати мовленнєві порушення та здійснювати їх профілактику, проводити просвітницьку роботу. [4]

Когнітивно-операційний компонент підготовки логопеда включає в себе сукупність професійних знань, умінь та навичок як загальних, так і спеціальних. Цей компонент представлений у вищих навчальних закладах традиційними для вищої освіти методами, формами та засобами навчання. До основних форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах належать лекційні, семінарські, лабораторні і практичні заняття, самостійна робота студентів. Також впроваджуються і нетрадиційні форми: лекція – прес-конференція, семінар – «мозковий штурм», семінар – «круглий стіл», семінар – «ділова гра» тощо.

Креативний компонент відображає творчу активність і особистісні особливості педагога, що дозволяють створювати нові матеріальні та духовні цінності, а так само розвивати творчий потенціал дітей з обмеженими можливостями, керуючись їх можливостями.

Результативно-оціночний компонент підготовки майбутніх логопедів передбачає досягнення випускником певного рівня професійної компетентності – інтегративної якості особистості, яка виявляє готовність максимально ефективно здійснювати діагностику, корекцію та особистісний розвиток дітей з вадами мовлення.

Кожен з цих компонентів визначає критерії та показники, за якими оцінюється готовність логопеда до інноваційної діяльності. Ми розробили критерії, які відображають специфіку інноваційної діяльності логопеда, як засіб та умову підготовки до неї.

До мотиваційно-цільового компоненту можна віднести такі критерії: ціннісні орієнтири, ідеали, пізнавальний інтерес логопедів, професійний інтерес, направленість особистості (показниками можуть бути: пізнавальний інтерес до інновацій, особистісно-значущий сенс застосування інноваційної діяльності тощо).

Когнітивно-операційний можна представити наступними критеріями: загально-теоретичні знання, уміння, навички; володіння методами, формами та засобами навчання, методиками і прийомами пізнання; здатність до творчої перебудови, формування власної педагогічної філософії. Показниками когнітивно-операційного компоненту виступають: методологічна культура, ширина, глибина, системність знань, комплекс умінь, навичок логопеда, позитивний педагогічний досвід.

Критеріями креативного компоненту можна визначити відкритість до педагогічних інновацій, нетрадиційні підходи до організації корекційного процесу, здатність до творчості, критичність мислення. Показниками цих критеріїв можуть бути гнучкість та критичність мислення, творча уява, здатність до генерування нових ідей, до імпровізації, проектування та моделювання новацій

Рефлексивний компонент характеризує сформованість у логопеда рефлексивної поведінки, здатність до аналізу та самоаналізу, самооцінку, саморозвиток.

Описані критерії та показники тісно пов'язані та взаємообумовлені. Їх цілісність свідчить про розвиток тих особистісних і професійних якостей майбутнього логопеда, що характеризують його інноваційний потенціал.

Виділення критеріїв та їх показників є необхідним для встановлення рівнів сформованості професійної готовності логопеда до інноваційної діяльності. Під рівнем звичайно розуміється ступінь розвитку якої-небудь якості. Наш підхід до визначення рівнів готовності базується на дослідженнях В. Кан-Калика, М. Никандрова, С. Сисоевої, В. Загвязинського, В. Бухвалова, О. Козлової, І. Дичківської, К. Макагон та визначається динамікою засвоєння педагогічних інновацій як засобу підготовки логопедів до інноваційної діяльності. [5] Тому, на нашу думку, слід узагальнити існуючі підходи та визначити ключові рівні, які будуть відповідати особистості професіонала.

Високий рівень (прагматичний рівень) готовності логопеда до інноваційної діяльності характеризується тим, що:

логопед володіє системою знань про виховання і навчання дітей з вадами мовлення, використовує їх у своїй роботі, вираженою стійкою творчою активністю і продуктивністю, утвердженням цінностей творчості в педагогічному колективі (що забезпечується створення відповідної атмосфери творчої, пошукової, інноваційної діяльності в педагогічному колективі окремого навчального закладу – відповідного інноваційно-освітнього середовища);

логопед уміє самостійно планувати та організовувати свою діяльність і діяльність дітей; методично грамотно проводити корекційні заняття та загальноосвітні заходи, використовуючи при цьому спеціальні прийоми та засоби навчання; проявляє творчість при проведенні корекційної роботи з дітьми; оволодіє технікою організації і проведенні дослідно-експериментальної роботи, що приводить до моделювання нового педагогічного досвіду, розробки власних інноваційних корекційних методик;

логопед уміє встановлювати контакт із будь-якою дитиною, враховує при цьому її індивідуальні особливості; вміє оцінити свій індивідуальний стиль діяльності та може побудувати план розвитку своєї корекційної діяльності; зацікавлений у діловому співробітництві з колегами, вступає з ними у взаємодію; вміє встановити доброзичливі стосунки з батьками, включити їх у корекційну роботу;

логопед здатний вибрати оптимальне рішення в різних педагогічних ситуаціях, помічає свої помилки в роботі та прагне їх виправити.

Середній рівень (репродуктивний рівень) готовності логопеда до інноваційної діяльності характеризується тим, що:

логопед володіє окремими знаннями про виховання і навчання дітей із проблемами в розвитку, використовує деякі з них у своїй роботі; володіє новими педагогічними технологіями та має установку на творчу взаємодію з колегами, прагнення виділяти цілі і задачі власної пошукової інноваційної роботи, використовувати наявні досягнення в корекційній інновації;

логопед може самостійно планувати окремі освітньо-виховні процеси, але планування здійснюється на основі неповного аналізу результатів попередньої діяльності; зазнає труднощів у реалізації своїх задумів; творче відношення до роботи проявляється не завжди, в основному відбувається запозичення прийомів корекційно-виховної роботи від колег;

логопед не завжди вміє знайти підхід до дітей, іноді ставить до дітей неадекватні вимоги; розуміє необхідність взаємозв'язку з колегами по роботі, але зазнає труднощів у встановленні ділових контактів; спілкування з батьками вихованців частіше виникає стихійно, за необхідністю; рівень підготовки до інноваційної діяльності оцінюється педагогом як задовільний, однак, впевненості в позитивному впливі цієї діяльності на успіхи в роботі, як правило, немає.

логопед недостатньо володіє необхідними вміннями, бачить свої недоліки в роботі, але не завжди здатний встановити їх причини.

Низький рівень (адаптивний рівень) готовності логопеда до інноваційної діяльності характеризується тим, що:

знання з питань діагностики, корекції та навчання дітей з вадами мовлення відрізняються обмеженістю, фрагментарністю відсутністю чи слабкою вираженістю творчої направленості; відсутня сформованість цілей власної діяльності;

при плануванні логопед допускає серйозні помилки, воно здійснюється формально, безсистемно, без урахування досягнутих дітьми результатів, при проведенні роботи з дітьми не враховується принцип корекційної спрямованості та системності; логопед на цьому рівні володіє окремими діагностичними прийомами, але використовує їх без аналізу ситуації, творчість у пошуковій інноваційній діяльності лише в обов'язковому порядку;

робота з дітьми ведеться без урахування їх індивідуальних особливостей, зв'язок з колегами, співробітниками та батьками відсутній або носить випадковий характер;

низька оцінка педагогом своєї підготовленості і заперечення ним можливості позитивного впливу участі в інноваційній діяльності на результати власної праці, допущені помилки в роботі не помічає.[6]

Висновки. Отже, розвиток системи інклюзивної освіти дозволяє дати дітям з обмеженими можливостями здоров'я можливість навчання нарівні зі своїми здоровими однолітками. Суспільство чекає на логопеда, який володіє системою професійних знань і вмінь, вміє підтримувати рівень психолого-педагогічної та фахової підготовки, знайомий з новітніми досягненнями і науково-педагогічними дискусіями на національному та світовому рівнях, прагне до постійного саморозвитку та самовдосконалення, тобто є готовим до педагогічної діяльності.

Визначено та розкрито компоненти (їх критерії та показники) готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти: мотиваційно-цільовий, когнітивно-операційний, результативно-оціночний та креативний.

На основі вивчених компонентів ми визначили три рівні готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Відповідно, високий рівень – це осмислене відношення логопедів до інновацій, яскраво виражена творча активність, системні та глибокі знання, висока здатність до рефлексії. Логопеди середнього рівня в основному мають не чітко визначені цілі власної діяльності, епізодично використовують знання і навички інноваційної діяльності, невпевнені у необхідності застосування інновацій. Для логопедів низького рівня характерний слабкий творчий потенціал, відсутність методологічних знань щодо інноваційної діяльності, низька здатність до самооцінки.

Досліджуючи проблему підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності, можна з упевненістю стверджувати, що ця сфера досліджена недостатньо. Тому подальші дослідження передбачається провести у напрямку вивчення аналізу інклюзивного складника в змісті професійної підготовки майбутнього логопеда дошкільного навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Геллерштейн С.Г. Проблема переноса упражнений // Бюлл. ВИЭМ. – М, 1939. – №6. С.34;
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.;
3. Сінопальнікова Н. М. Структура професійної підготовки вчителя- логопеда / Н.М.Сінопальнікова // Зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. «Педагогіка здоров'я» (7 квітня, м. Харків). — Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди. — 2011. — С. 331–334;
4. Пінчук Ю. В. Готовність студентів-логопедів до професійної діяльності.// Дефектологія. — 2004. — №3. — С. 41–4;
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / Дичківська І.М. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с. – ISBN 966-8226-17-8. с. 344;
6. Уруський В. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: Методичний посібник. – Тернопіль: ТОКІППО, 2005 – 96 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2017 р.

ЧЕРНИЧЕНКО Л.

Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Украина

СТРУКТУРА, КРИТЕРИИ И УРОВНИ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ЛОГОПЕДОВ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье рассматривается и теоретически обосновывается структура готовности будущих логопедов к инновационной деятельности в условиях инклюзивного обучения. Раскрыто содержание мотивационно-целевого, когнитивно-операционного, результативно-оценочного и креативного компонентов готовности. Также описаны критерии и уровни

готовности будущих логопедов к инновационной деятельности в условиях инклюзивного обучения.

Ключевые слова: готовность логопедов, компоненты готовности, критерии готовности, инновационная деятельность.

CHERNICHENKO L.

Uman State Pedagogical University Paul Ticina, Ukraine

THE STRUCTURE, CRITERIA AND LEVELS OF FUTURE SPEECH THERAPISTS TO INNOVATE IN TERMS OF INCLUSIVE EDUCATION

In the article grounded in theory and structure of future speech therapists to innovate in terms of inclusive education. Because before the system of higher education is the task of training specialists able to quickly adapt to ever-changing innovation requirements of the educational process, consistently focused on competent decision professional tasks that can be carried out in the framework of the professional activities of self-regulation and self-development, as well as with positive motivation for teaching speech therapy activities. Successful innovation provides that the speech therapist is aware of the practical significance of various innovations in education not only in professional, but also on a personal level. However, the inclusion of a speech therapist in the innovation process often occurs spontaneously, without regard to his professional and personal readiness for innovation. Besides teaching innovations, like any other innovation, give rise to problems associated with the need to combine innovation programs with national programs.

Also in the article the content-based motivational, cognitive-operational, effectively, evaluation, and creative components described criteria and levels of future speech therapists to innovate in terms of inclusive education.

Keywords: speech therapists readiness, preparedness components, criteria of readiness, innovation, inclusive education.